

Prosjekt: Krise i eldreomsorgen
Publisert: Laagendalsposten
Tidsrom: Artikler publisert fra 9. juli til 31. desember 2007. Vi jobber fortsatt med saken.
Journalister: Lars Andreas Ellingsgard Øverli, Brita Sørum, Steinar Ellingsen, Aleksander Andersen, Benedikte Hjellum Håkonsen, Terje Jensen og Knut Hermansen.

Prosjektet innebefatter tre artikkelserier:

Artikkelserie I

”Venteliste skiller ektepar”, Laagendalsposten 9. juli 2007. Forside og tre sider inne i avisen.
”Uklarhet om ventelister” og ”- Må ta folk på alvor”. Laagendalsposten 10. juli 2007.
”Får sykehjems plass etter to års venting”. Forsideoppslag Laagendalsposten 28. november 2007.
”Ventetida endelig over for ”Astrid” og ”Kjell”. Oppslag over to sider i Laagendalsposten 21. desember 2007.

Artikkelserie II

”Kari (89) må bo på lageret”, Laagendalsposten 6. november 2007. Forside og to sider inne i avisen.
”Truer med helseministeren” og ”Selvkritikk fra formannskapet politikerne”, Laagendalsposten 7. november 2007. Forside og tre sider inne i avisen.
”Moren måtte bo på møterom”, Laagendalsposten 9. november 2007. To sider inne i avisen.
”Som å bo i fengsel”, Laagendalsposten 10. november 2007. Forside og to sider inne i avisen.
”84-åring må bo på trimrommet”, Laagendalsposten 13. november 2007. Forside og to sider inne i avisen.
”Mye bra eldreomsorg” og ”Anklager kommunen for løgn”, Laagendalsposten 14. november 2007. Forside og tre sider inne i avisen.
”Regjeringen kritiserer Kongsberg”, Laagendalsposten, 15. november 2007. Forside og to sider inne i avisen.
”Sa aldri hva hun visste”, Laagendalsposten 16. november 2007. Forside og tre sider inne i avisen.
”Laagendalsposten nektes adgang til sykehjem”, Laagendalsposten 16. november 2007. To sider inne i avisen.
”Jenny (89) jubler, Henry (83) depper”, Laagendalsposten 17. november 2007. Forside og fem sider inne i avisen.
”God ide med innsamlingsaksjon for eldre”, Laagendalsposten 17. november 2007. To sider inne i avisen.
”Kritiserer bemanningssituasjonen”, Laagendalsposten 19. november 2007. To sider inne i avisen.
”Ivaretar omsorgsbehovet”, Laagendalsposten 20. november 2007. En side inne i avisen.
”32 prosent sykefravær”, Laagendalsposten 21. november 2007. Forside og to sider inne i avisen.
”Krisen kunne vært unngått”, Laagendalsposten 22. november 2007. Forside og tre sider inne i avisen.

”Elever skremt av forholdene på sykehjem”, Laagendalsposten 27. november 2007. En side inne i avisen.

”Trangt på Skavangertun” og ”Garanti for sykehjemsplass til alle”, Laagendalsposten 27. november 2007. En side inne i avisen.

”Kjempet for å ha mor på sykehuset”. Sidetopp i Laagendalsposten 29. november 2007.

”Ingen sjekker om rutiner blir fulgt”, forsideoppslag i Laagendalsposten, leder og tre sider inne i avisen.

”Uenige om avviksoplæring”, underoppslag i Laagendalsposten 1. desember 2007 og to sider inne i avisen.

Artikkelserie III

”Derfor gikk det meste galt”, Laagendalsposten 27. desember 2007. Forside og fire sider inne i avisen.

”Advarte Kongsberg alt i 2002”, Laagendalsposten 28. desember 2007. Forside og tre sider inne i avisen.

”Kongsberg har gode tilbud”, Laagendalsposten 29. desember 2007. To sider.

”Vestfolds stygge andeunge satser” og ”Bunnskrappt eldreomsorg”. Laagendalsposten 31. desember 2007. To sider.

Redaksjon: Laagendalsposten
Stasjonsbakken 3
3611 Kongsberg
Tlf. 3277 1000

Kontaktperson: Nyhetsredaktør Kjetil Stormark
Tlf. 3277 1030 (dir) eller 4177 5050 (m)

SAMMENDRAG

Lite ante vi at vi skulle sette nasjonal dagsorden da vi begynte å arbeide med saker fra eldreomsorgen i Kongsberg. Men det var like fullt det som var resultatet da enkeltsakene fra Lps spalter ble tema på Stortingets talerstol, i Dagsrevyen, RedaksjonEN og i andre nyhetsredaksjoner i november 2007. Det ble også arrangert underskriftskampanje og gjennomført fakkeltog i regi av eldresaken, der Vidar Lønn Arnesen fra Seniorsaken deltok for å vise sin vrede mot lokale politikere som ikke hadde ordnet opp i Kongsberg før mediene kom på banen. Vi mottok også blomster i Laagendalspostens redaksjon, som takk for vårt journalistiske arbeid. Men vi fikk også mye juling, i første rekke fra kommuneledelsen og politikere – som mente vi drev urettferdig og forflatet journalistikk.

Selvsagt er det slik at journalistikken i sitt vesen er fragmentarisk og kanskje i overkant forenkende noen ganger. Derfor var det en stor tilfredsstillelse at vi gjennom dette prosjektet også lyktes å stille de journalistiske spørsmålene ”hvorfors” og ”hvordan”. Hvordan kom krisen i stand? Hva skjedde? Hvorfor er kommuneøkonomien i Kongsberg så presset? I romjula presenterte vi en artikkelserie som satte fokus på disse spørsmålene, og der vi påviste hvilke feil politikerne hadde gjort, og når.

Konsekvenser

Laagendalspostens artikkelserie om forholdene innen eldreomsorgen har så langt ført til en rekke konsekvenser.

- Kommunestyret i Kongsberg spontanopprettet i et krisemøte 12 nye sykehjemsplasser ved å gjenåpne en stengt avdeling på Skavangertun sykehjem i Kongsberg
- Alle enkeltsakene Laagendalsposten omtalte ble løst, pluss noen til
- Storm av kritikk på leserbrevplass
- Flere riksmedier omtalte saken på lederplass
- Fakkeltog i Kongsberg. Ordføreren mottok dessuten en underskriftskampanje der 6.000 av totalt 24.000 innbyggere i Kongsberg krever en mer verdig eldreomsorg i kommunen.
- Opprettelse av varslingstelefon for eldre som blir uverdig behandlet
- Sterk kritikk fra opposisjonen på Stortinget, spesielt Høyreleder Erna Solberg og KrF-leder Dagfinn Høybråten, samt fra regjeringen, Kommunenes sentralforbund (KS) og fylkeslegen i Buskerud av forholdene i Kongsberg
- Debatt i redaksjonEN og toppsaker på Dagsrevyen gjennom flere dager
- Eldreforlik i Stortinget
- Helseminister Sylvia Brustad og statsminister Jens Stoltenberg har lovet å endre lovverket for å både tydeliggjøre hvilke rettigheter eldre har, samt å gjøre justeringer for å forenkle klageadgangen

GJENNOMFØRINGEN AV PROSJEKTET

Prolog – ”Astrid” ringer nyhetsdesken

En vårdag i fjor ringte en fortvilet, 74 år gammel kvinne til nyhetsdesken i Laagendalsposten. Hun hadde sin 78 år gamle, pleietrengende ektemann liggende på sykehjem i Oslo, til tross for at hun selv bodde i Kongsberg. Hun ville overhodet ikke stå fram. Kunne lokalavisen likevel hjelpe henne? Vaktsjef tok litt betenkningstid. Vanligvis ønsker vi i Laagendalsposten at folk står åpent fram. Men her kunne det ligge en litt større historie. Dermed svarte vi at vi skulle gjøre det vi kunne.

74-åringen måtte bruke flere timer med buss og T-bane hver uke for å besøke sin slagrammede mann som da bodde på et sykehjem i Oslo. Den første saken sto på trykk i Laagendalsposten 9. juli 2007.

Kvinnen syntes selv det verste var at hun ikke fikk noe svar fra kommunen om når hun kunne forvente å få en plass til mannen sin på Kongsberg. Hun ønsket ikke å stå fram med navn og bilde på hverken seg selv eller mannen, spesielt siden mannen ikke kunne snakke for seg selv og si om han ville stå fram eller ikke. Hun var også redd for at folk skulle forakte henne fordi hun oppsøkte lokalavisen for å få hjelp.

Vi mente likevel at saken var viktig å få belyst, fordi vi syntes det kvinnen fortalte virket uholdbart og urimelig. Journalisten spurte derfor om hun kunne slå følge med henne og gjøre et intervju med henne neste gang hun skulle til Oslo for å besøke mannen, men at vi anonymiserte dem og kun tok bilder der ansiktene ikke var synlige. Det sa kvinnen ja til.

Vi kontaktet forvaltningsavdelingen i Kongsberg kommune for å få bekreftet at mannen faktisk sto på deres venteliste og hadde stått der like lenge som kvinnen hevdet. Først ønsket de ikke å si noe om saken på grunn av taushetsplikten. Derfor gikk vi tilbake til kvinnen, som også er sin ektemanns hjelpeverge, for å få en skriftlig bekreftelse (fullmaktserklæring ihht Forvaltningsloven) på at hun tillot dem å snakke med Laagendalsposten om hennes og ektemannens situasjon.

Da vi la bekreftelsen fram for seksjonsleder Kari Saga ga hun meg bekreftelse, både skriftlig og muntlig, på at mannen sto på venteliste og hvor lenge han hadde stått der. Hun forklarte at de på grunn av overbelegg ikke kunne prioritere å skaffe denne mannen plass, fordi han fikk godt stell der han bodde nå.

Underveis til Oslo fortalte kvinnen hvordan den langvarige pendlingen gikk ut over hennes fysiske og psykiske helse, og viste oss en signert legeerklæring som dokumenterte det hun fortalte. Vi bestemte oss for å la leserne få innblikk i hvor lang tid kvinnen brukte til og fra Oslo, og hvor mye det kostet å kjøre kollektivt tur/retur. Journalisten noterte derfor ned klokkeslettene underveis på turen og prisen på billettene. Vår medarbeider noterte også hva kvinnen sa og gjorde og hvordan mannen responderte på hennes nærvær.

For å få vite mer om hvilke rettigheter dette ekteparet hadde kontaktet vi pasientombudet i Buskerud, men ble vist videre til Helsetilsynet. Seniorrådgiver i Helsetilsynet i Buskerud gjorde oss da oppmerksom på rundskrivet fra Sosial- og helsedepartementet som sier at enhver har lov

til å flytte dit en vil når en vil og få de helsetjenester en har behov for i den kommunen en ønsker å flytte til.

Selv om vi gjentatte ganger kontaktet kommunen og viste til rundskrivet og uttalelsene fra Helsetilsynet ble vi hele tiden møtt med argumentet om at de først måtte prioritere pleietrengende personer bosatt i Kongsberg, og at det på grunn av overbelegg ikke var mulig å si noe om når 78-åringen kunne få plass på et sykehjem i kommunen.

Samtidig sto mange rom ledige på flere av sykehjemmene i Kongsberg. Det var visstnok ikke penger på budsjettet til å ta dem i bruk.

Politikere i Kongsberg reagerte blant annet på at pleie- og omsorgssjefen hadde fortalt at de ikke hadde noen venteliste til sykehjems plasser i kommunen. Men det gjaldt kun personer som allerede bodde i Kongsberg, og ikke de som ønsket å flytte dit men ikke kunne på grunn av at det ikke fantes ledige plasser på noen av sykehjemmene i kommunen.

Hvordan kom arbeidet (for alvor) i gang

Saken om "Astrid", som opptok redaksjonen i betydelig grad i juli 2007 og sensommeren 2007. Enkeltsaken satte oss på sporet av at det muligens var et større sakskompleks her som vi ikke helt fikk tak i.

Da enkeltsak nr 2 kom på bordet, nærmere bestemt mandag 5. november, i form av nok et nødskrik fra fortvilte pårørende, kastet vi oss rundt ganske umiddelbart. Vi skjønnte da at vi muligens stod overfor en større journalistisk utfordring. Kanskje handlet det om systemsvikt innenfor eldreomsorgen i Kongsberg, og ikke bare beklagelige unntakstilfeller.

Kjersti Kleppestø som ringer tipstelefonen i Laagendalsposten, forteller en ganske utrolig historie om hvordan moren Kari (89) er blitt stuet vekk på et lager på Skavangertun sykehjem. Dagen før Laagendalsposten første gang besøkte henne på lagerrommet, viste gradestokken på rommet hele 26 varmegrader. Lageret mangler ventilasjonssystem, vinduer, toalett, vask, klesskap og andre grunnleggende fasiliteter. Kari hadde heller ikke ringeklokke i tilfelle noe skulle skje etter leggetid.

Møtet med den fortvilte beboeren og hennes frustrerte pårørende gjorde et meget sterkt inntrykk på vår reporter Brita Sørum, og førte til starten på avsløringene som satte nasjonal dagsorden.

Problemstilling ved oppstart:

I oppstarten av prosjektet var det noen journalistiske problemstillinger som fremstod som mer sentrale enn andre å få svar på:

1. Hvordan står det egentlig til med eldreomsorgen i Kongsberg?
2. Får folk den hjelpen de trenger? Er dette isolerte enkeltsaker eller saker som viser at det dreier seg om en systemsvikt?
3. Hvordan er arbeidsmiljøet for de ansatte?

4. Dersom det foreligger kritikkverdige forhold: Har kommuneledelsen og politikerne egentlig oversikt? Har politikerne fått mangelfull informasjon eller har de lukket øynene for realitetene?
5. Hvor har det sviktet? Hvordan har internkontrollrutinene fungert?

Etter hvert utvidet vi med ytterligere en problemstilling:

6. Hva er årsaken til krisen i eldreomsorgen (og kommuneøkonomien) i Kongsberg?

Fase II: Ikke alene

Den rystende historien om Kari Kleppestø, som stod på trykk 6. november 2007, vakte sterke reaksjoner i lokalsamfunnet. Redaksjonen mottok et stort antall telefoner og Leserbreve.

Vi bestemte oss tidlig for å bruke mye tid og ressurser på grave etter flere enkeltsaker. Gjennom telefonisk virksomhet og utegående reportere jaktet vi på oppfølgingsvinklinger. Vi trengte ikke vente lenge.

Torsdag 8. november får vi et anonymt tips om at det muligens forekom klanderverdige forhold ved Tislegård bo- og omsorgssenter. Vi reiser ut og får av en ansatt vite at 92 år gamle Gunvor Kvear bor på gangen. Kvear er imidlertid svært tunghørt, og har dessuten ingen nær familie – hvilket gjør det svært krevende å få ut historien hennes.

Men dagen etter får vi en telefon. Det er Gunvors kusines datter Astrid Røraas som har fått nyss i at avisen har vært på besøk. Hun er frustrert og ønsker å snakke med Laagendalsposten. Dagen etter besøker vi en sliten og nedbrutt 92-åring, som verken har privatliv eller tilgang på grunnleggende fasiliteter.

Møtet forsterker ytterligere vår mistanke om at det finnes flere tilfeller av uverdige omsorgstilbud innenfor Kongsberg kommune. Og ganske riktig; Få dager senere får vi kontakt med Thorbjørg Ristvedt. Hun har en rystende historie.

Neste dag reiser vi på besøk til en alzheimerrammet Jenny Ristvedt. Hun bor på trimrommet på Hvitvingfoss bo- og rehabiliteringssenter – uten dusj, toalett og garderobe. Hun har ei heller mulighet til å trekke seg tilbake da andre beboere sporadisk kommer dit for å trene.

Da vår sak om Jenny blir fulgt opp av NRK Dagsrevyen, eksploderer saken for alvor på den nasjonale dagsorden.

Journalistisk metode og kildebruk

I løpet av prosjektet, har Laagendalspostens reportere snakket med minst 80 forskjellige kilder, besøkt en lang rekke institusjoner og gransket en lang rekke skriftlige kilder for å finne ut hvordan det egentlig stod til med eldreomsorgen i Kongsberg.

Beboere og pårørende

De aller viktigste kildene for Laagendalsposten har vært pårørende til ofrene for omsorgssvikten i Kongsberg kommune. Men det har vært krevende å finne fram til disse, ofte med utgangspunkt i meget unøyaktige og sparsommelige opplysninger. Det har også vært krevende å pleie fram gode tillitsforhold som gjorde det mulig å få fram de rystende historiene. Det har vært sterke følelser i spill. Og da må det etableres tillit som gjør at de berørte tør å fortelle sin historie.

Vi er stor takk skyldig de som faktisk turde å fortelle sin historie:

- ”Astrid” fortalte historien som startet saken tidlig høsten 2007. Hun hadde stått på venteliste for sykehjemsplass for mannen som bodde i Oslo i to år da hun fikk plass i november.
- Kjersti Kleppestø fortalte at moren Kari Kleppestø ble plassert på et lager på Skavangertun.
- Thorbjørg Ristvedt opptrådte blant annet i NRKs Redaksjon 1 etter å ha stått frem i Laagendalsposten og fortalt at svigermoren Jenny Ristvedt ble stuet bort på et trimrom på Hvitvingfoss bo- og servicesenter.
- Håkon Hoverud stod i Laagendalsposten frem med historien om faren Henry Hoverud som i sommer bodde hele tre måneder på det samme lageret som Kari Kleppestø bodde på i tre dager.
- Astrid M. Røraas stod fram i Laagendalsposten med sin frustrasjon over at morens kusine Gunvor Kvear måtte bo på gangen på Tislegård bo- og behandlingssenter.
- Kari Steen, etterlatt etter moren som bodde på gangen på Skavangertun sykehjem i flere uker.
- Roar Wickholm, pårørende av en dame som ble hjemsendt etter sykehusopphold mens hun ennå hadde behov for kontinuerlig væsketilførsel.

I tillegg er det mange som ikke orket tanken på å stå fram med sin historie, og som vi selvsagt har hatt full respekt for.

En essensiell del av arbeidet med artikkelserien har kommet i stand gjennom ”feltarbeid” og systematisk kildepleie. Vi fikk god hjelp av pårørende som ønsket å stå fram med de opplevde som uverdige omsorgstilbud. Likevel var vi helt avhengige av å skape fortrolige relasjoner til andre beboere og pårørende. Av erfaring visste vi allerede før dette arbeidet at det er langt lettere å etablere tillit ved direkte møte enn ved telefonsamtaler.

Dersom vi kom hjem fra besøkene med tom blokk, visste vi i det minste at vi hadde opparbeidet oss et vennlig forhold til folk som hadde daglige og egne opplevelser av det lokale omsorgstilbudet.

Jo lenger ut i artikkelserien vi kom, desto sterkere ble følelsen av å få betalt for strategien. Mens etatens ledelse og en rekke politikere ble stadig mer restriktive i sine uttalelser, fikk vi nesten utelukkende god respons fra ”mannen i gata” og det kildenettet vi hadde opparbeidet oss ute på institusjonene.

Jo lenger saken dro ut i tid, jo tydeligere ble spriket mellom makthaverne og opinionen. Laagendalspostens journalistikk bidro på mange måter til en polarisering av meninger i lokalsamfunnet. Det var mange og sterke debatter på leserbrevsiden disse dagene.

Andre muntlige kilder

Vi har hele tiden hatt fokus på å etablere størst mulig kildebredde i arbeidet med sakene fra eldreomsorgen i Kongsberg. Dette er noen av kildene vi har brukt i arbeidet:

Vidar Lande, ordfører i Kongsberg
Astrid Sommerstad, rådmann i Kongsberg
Berit Brun, leder for helse- og sosialutvalget i Kongsberg kommune
Laila Irene Johansen, varaordfører i Kongsberg kommune
Jan W. Hansvoll, medlem i helse- og sosialutvalget, Kongsberg kommune
Lise Søya, leder for helse- og sosialutvalget, Kongsberg kommune
Per Tore Brunæs, nestleder i helse- og sosialutvalget, Kongsberg kommune
Bernt Søraa, informasjonsansvarlig i Kongsberg kommune
Kari Saga, leder av Utviklings- og forvaltningsavdelingen (UFA) i Kongsberg kommune
Anne Berger, partileder Senterpartiet i Kongsberg
Lisbeth Nymo, leder for pleie- og omsorgstjenesten, Kongsberg kommune
Berit Groven, seksjonsleder på Skavangertun sykehjem
Arnhild Gjærevoll, rådgiver i pleie- og omsorgstjenesten, Kongsberg kommune
Anne Haugen, ansatt ved Solstad bo- og omsorgssenter
Wenche Kirkevollen, ansatt på Solstad bo- og omsorgssenter
Asha Abukar, ansatt ved Solstad bo- og omsorgssenter
Irene Thorberg, pleie- og omsorgstjenestens tillitsvalgte i Fagforbundet i Kongsberg
Ketil Kongelstad, fylkeslege i Buskerud
Ole Bennie Johansen, seniorrådgiver ved helsetilsynet i Buskerud
Kari Myhre, leder av Seniorsaken Kongsberg
Elisabeth Stavenes, leder av Seniorsaken Drammen
Vidar Lønn Arnesen, leder av Seniorsaken
Knut Klonteig, leder av Fagforbundet i Kongsberg
Harald Nesvik, leder for helse og omsorgskomiteen på Stortinget
Sylvia Brustad, helseminister Ap
Dagfinn Høybråten, partileder KrF
Erna Solberg, partileder Høyre

I tillegg kommer mange ansatte ved pleie- og omsorgsinstitusjonene i Kongsberg kommune, som har fremskaffet verdifulle bakgrunnsopplysninger til vårt løpende arbeid.

Kildekritikk

Det har vært nødvendig å utvise betydelig kildekritikk i arbeidet med prosjektet. Mens kommuneledelsen og politikere konsekvent har avdramatisert forholdene, har vi samtidig måtte verne oss mot kilder som "tar litt ekstra i".

Dette var spesielt fremtredende i møtet med pleie- og omsorgsansatte på det nedleggingstruede omsorgssenteret Solstad.

I flere samtaler var de kompromissløse i sin kritikk av kommunepolitikerne. De stilte seg uforstående til at senteret ble foreslått nedlagt på samme tid som overbelegget gjorde kommunen til "slaktoffer" i riksmidia. En nedleggelse ville jo bare bety flere personer på overbelegg på de andre syke- og omsorgshjemmene.

I møtene med de ansatte var det viktig å finne en balansegang mellom å beskrive deres frustrasjon og samtidig unngå at vi ble brukt som talerør for staben. Å høre ansatte beskrive følelsen av maktesløshet, arbeidspress og mental utmattelse gjorde det ekstra krevende å balansere mellom dokumenterbare forhold og følelser.

Som i tilfeller med eldre og pårørende var vi vel vitende om at mentalt nedkjørte ansatte fort kunne fristes til å "smøre ekstra tykt på". Det har derfor vært avgjørende for oss å med selvsyn kunne dokumentere de faktiske forhold i de enkeltsakene vi har brakt på trykk.

Konfrontasjonsintervjuer

I konfrontasjonsintervjuer med ledelsen i pleie- og omsorgsetaten benyttet vi ved to anledninger diktafon. Begge gangene opplevde vi at intervjuobjektet lot seg skremme av metoden, men målet med bruken var å fullt ut kunne dokumentere og gjengi intervjuet på best mulig måte.

Første sak var et større intervju med pleie- og omsorgssjef Lisbeth Nymo 14. november. I samtalen utfordret vi Nymo på om hun hadde vurdert sin egen stilling og om hun visste om de graverende enkelttilfellene. Hun ble også konfrontert med spørsmål om etatens interkontroll- og rapporteringsrutiner.

I intervjuer hvor såpass sensitiv informasjon kom for dagen ga diktafonen trygghet i forhold til gjengivelse av sitatene.

I det andre tilfellet der diktafon ble brukt var under et intervju med rådgiver i pleie- og omsorgsetaten, Arnhild Gjærevoll. Her krevde vi svar på hvilket system etaten hadde for håndtering av avviksrapporter. Det fremkom blant annet i intervjuet at etaten ikke hadde noe etablert system for egenkontroll av avviksrapportene og håndteringen av de enkeltvis avvikene. Opplysningene ble bekreftet først etter en lang rekke mislykkede forsøk på å få pleie og omsorgssjef Lisbeth Nymo i tale.

Også her ga det oss en trygghetsfølelse at de eksakte uttalelsene forelå på diktafon.

Selv om det fremkom til dels oppsiktsvekkende opplysninger i begge konfrontasjonsintervjuene, forsøkte ingen å dementere våre avsløringer.

Innsynskamp

Det var oppsiktsvekkende at Kongsberg kommune ikke hadde noe system for å samle avviksrapportene innenfor pleie- og omsorgsetaten. I stedet ble disse oppbevart på 45 forskjellige steder. Og det ble heller ikke ført noe selvstendig kontrollregime med disse rapportene.

Rapportene forlot aldri institusjonene, som selv fikk ta stilling til om det var gjennomført en tilfredsstillende oppfølging.

Laagendalsposten har i dag krevd innsyn i avviksrapporter tilbake til 1. januar 2006. Dette er et materiale som vi for tiden går gjennom og systematiserer, men uten at vi foreløpig er kommet i mål. Det er et relativt tidkrevende og omfattende arbeid. Arbeidet er viktig, fordi Fagforbundet i Kongsberg tidligere har fortalt at det er mange avvik som aldri blir innrapportert, fordi de ansatte er usikre på hva som kvalifiserer for avvik og at de ikke helt vet hvordan avvik skal rapporteres.

Laagendalposten har også i flere andre sammenhenger krevd innsyn i skriftlig materiale i tilknytning til sakene om eldreomsorgen. Vår erfaring er at vi som regel får det vi ønsker av opplysninger, men at våre forespørsler blir gjenstand for tidkrevende og sendrektig saksbehandling, med masse unnskyldninger om at det er et omfattende materiale vi har bedt om innsyn i. Det har derfor vært nødvendig å kjenne sine rettigheter, pluss å stadig purre og mase på kommunen.

Mur av taushet

Å skulle utfordre pleie- og omsorgstjenesten, kommunale politikere og kommuneadministrasjonen med kritiske spørsmål om tingenes tilstand bød på flere utfordringer.

Blant annet viste det seg svært vanskelig å få ansatte på institusjonene i tale. Mange gjemte seg bak taushetsplikten, selv om vi ønsket uttalelser som også gikk utover de taushetsbelagte enkeltsakene. Vi fikk raskt en følelse av at kommunen, og da særlig pleie- og omsorgsetaten, la mye krefter i å sørge for at alle ansatte opptrådte som en sammensveiset enhet. Få ville uttale seg med mindre de var sikre på at de hadde hundre prosent ryggdekning i organisasjonen. Ansatte opptrådte særdeles lojalt overfor ledelsen. Dette hadde dels sammenheng med kulturbestemte rammer, men trolig også med en underliggende frykt for at negative uttalelser skulle føre til represalier og negative konsekvenser for den enkelte.

Våre reportere fikk tidvis en følelse av at pleiere og andre ansatte så på avisen som en fiende, liksom beboere, pårørende og andre virket å se på lokalavisen som sin allierte. Det var en polarisering som vi ikke ønsket oss, men som likevel fant sted. Denne utviklingen var om mulig enda sterkere etter at vi på trykk begynte å stille kritiske spørsmål til hva ledelsen i pleie- og omsorgsetaten hadde vist og eventuelt rapportert/ikke rapportert til politikerne. Da var det mange som sluttet rekkene, og syntes at lokalavisen behandlet pleie- og omsorgssjefen for hardt.

Maktaktørene som vi har forholdt oss til underveis i arbeidet med sakene, har sagt lite eller ingenting med mindre de ble pålagt å gjøre det eller de skjønnte at de ikke kom til å slippe unna. Det synes dessuten klart at ledelsen i kommunen instruerte alle ansatte om å forholde seg mest mulig tause.

Rådmann Astrid Sommerstad innførte på et tidspunkt i saken meget omfattende restriksjoner på mediernes adgang til sykehjem og andre kommunale institusjoner. Hun krevde å personlig forhåndsgodkjenne alle reportasjeopplegg, samtidig som hun selv var vanskelig å komme i kontakt med. Ass generalsekretær i Norsk Redaktørforening, Arne Jensen, reagerte meget sterkt

på rådmannens kontrollregime. Sommerstad rykket også ut med et rundskriv til alle ansatte i pleie- og omsorgsetaten, der hun mente krisen innen eldreomsorgen var ”medieskapt”. Dette skapte minst like sterke reaksjoner.

Et stykke ut i saken ble det også svært vanskelig å få kommentarer fra pleie- og omsorgssjefen. Hun var utilgjengelig og svarte ikke på telefon. I tillegg hadde hun ikke klargjort noen tydelig stedfortreder, slik at ingen turde å svare på våre henvendelser. Først etter at vi hadde gjort meget skarpe henvendelser direkte til rådmannen, via kommunens informasjonsansvarlige, fikk vi oppgitt en kontaktperson som vi kunne forholde oss til. Denne fasen av saken var meget krevende, fordi vi selvsagt ønsket å ivareta både tilsvarsretten samt kunne kvalitetssikre løpende de opplysninger som vi vurderte å trykke.

I parantes kan det bemerkes at pleie- og omsorgssjefen i Kongsberg har vært sykemeldt siden saken kom opp i november i 2007. Et faktum som gjør oss ydmyke for den personlige belastningen en mediestorm kan innebære for den enkelte.

Det løser seg – også for ”Astrid”

Parallelt med arbeidet med de forskjellige enkeltsakene fra eldreomsorgen i Kongsberg, glemte vi aldri ”Astrid” og hennes sak, som var den første enkeltsaken som vi begynte å arbeide med. Selv om det ikke kommer så mye på trykk, bruker vi mye tid på å følge opp både ”Astrid” og ved å stille kritiske spørsmål til kommunen og helsemyndighetene. Våre reportere hjelper også ”Astrid” med å tolke innholdet i brev fra offentlige myndigheter.

I desember 2007 fikk mannen omsider plass på et sykehjem i Kongsberg, etter at Statens Helsetilsyn grep inn. Kvinnen fikk nå en skriftlig beklagelse fra kommunen, der de innrømte at de ikke hadde handlet riktig overfor henne og hennes mann.

”Astrid” stod til slutt fram i spaltene i Laagendalsposten under sin egentlige identitet. Lps medarbeidere kunne rørt konstatere at ytterligere en enkeltsak var løst.

Fase III: Hvorfor gikk det galt?

Da sakene om eldreomsorgen ble avløst i nyhetsbildet i Kongsberg med en ny helsekrise, mulig nedleggelse av fødeavdelingen på sykehuset i Kongsberg, diskuterte vi internt i redaksjonen om ikke tiden var kommet for å prøve å forklare noen årsakssammenhenger for leserne. Hva var årsaken til krisen i eldreomsorgen? Hvorfor hadde Kongsberg så dårlig råd?

Vi kunne mene hva vi selv ville. Men for å kunne presentere en mer tungtveiende og troverdig konklusjon, besluttet vi å engasjere en ekstern ekspert. Etter en del leting, falt valget på professor Lars Erik Borge ved Samfunnsøkonomisk institutt på NTNU i Trondheim. Borge er leder for teknisk beregningsutvalg for kommuneøkonomi, og kanskje landets fremste ekspert innenfor temaet.

Det ble gjort et til dels betydelig arbeid for å fremskaffe nødvendig bakgrunnsinformasjon til Borge, som fikk tilsendt budsjetter og regnskapsdokumenter fra Kongsberg kommune hele ti år tilbake i tid.

I romjula kunne vi presentere konklusjonene av Borges gjennomgang. Borge pekte på når det gikk galt med kommuneøkonomien i Kongsberg, noe som innebar sterk kritikk av en tidligere Høyreordfører. Men heller ikke den nåværende Ap-ordføreren gikk helt klar av kritikken.

Disse artiklene innebar noe nytt, og som vi tror målbærer en form for årsaksrettet journalistikk vi håper og tror det blir mer av i norske lokalaviser i tiden som kommer.

TIDSBRUK

I løpet av 2007 har Laagendalsposten nedlagt til dels betydelige ressurser i arbeidet med saken, som har hatt journalistisk hovedfokus i store deler av siste halvdel av 2007, og spesielt etter at saken for alvor begynte å rulle i november i fjor.

I perioder jobbet flere reportere på fulltid med sakene fra eldreomsorgen i Kongsberg, med tett oppfølging fra den redaksjonelle ledelsen.

Totalt har det vel gått med et halvt årsverk på Laagendalspostens samlede innsats for å avdekke kritikkverdige forhold innen eldreomsorgen, samt på det oppfølgende arbeidet med å sette fokus på årsakssammenhenger.

SPESIELLE ERFARINGER

NRK stjal flere av våre enkeltsaker og presenterte disse som sine egne avsløringer både på NRKs distriktssending Østafjells og på Dagsrevyen. Dette vakte meget sterke reaksjoner internt i staben, og førte til at avisens ansvarlige redaktør Jørn Steinmoen truet med å klage NRK inn for Pressens Faglige Utvalg (PFU). Medarbeidere i liten lokalavis er vant til at andre rapper saker fra dem. Men grunnen til de ekstra sterke reaksjonene i dette tilfellet var at NRK til de grader brukte formuleringer av typen "Etter Dagsrevyens avsløringer" og "Nå skal vi tilbake til sakene som vi i NRK har jobbet med de siste dagene...".

Laagendalsposten fremførte også kritikk av NRKs stofftyveri på lederplass, en lederartikkel som NRKs styreleder Hallvard Bakke tok kontakt med Lps redaktør for å få kopi av, slik at han kunne sende denne direkte til kringkastingssjefen.

Da man skjønnte hvordan saken hang i hop, at NRK i realiteten bare hadde brakt blåkopier av Laagendalspostens saker, fremførte NRKs ledelse en meget tydelig og reservasjonsløs beklagelse. Men først måtte vi ta i bruk ganske kraftig lut på epost og telefon. Både nyhetsredaktør Per Anders Johansen og distriktsredaktør Lars Harald Alstadsæter beklaget at NRK ikke hadde kreditert Laagendalsposten. Etter dette ble det besluttet å ikke klage NRK inn for PFU, siden beklagelsen ble ansett for å være en minnelig løsning.

Under erfaringer for øvrig kan det være verdt å nevne at det under arbeidet med prosjektet har vist seg spesielt nyttig for våre reportere å sitte i åpent landskap, noe som er en ganske ny erfaring i Laagendalsposten, som flyttet over i nye lokaler sommeren 2007.

Det åpne landskapet har gjort det langt enklere å drøfte ideer og drive idémyldring samt utveksle erfaringer og informasjon.

Kongsberg 21. januar 2007